

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ : Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Γ. ΣΙΑΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Επίκουρος Καθηγητής, geos@aegean.gr
Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γ. ΤΣΙΛΙΜΙΓΚΑΣ

Διδάσκων (ΠΔ 407/1980), gtsil@aegean.gr
Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Περίληψη

Η αστική βία αποτελεί ένα ιδιαίτερα ευρύ και πολυθεματικό πεδίο έρευνας. Καλύπτει ένα πεδίο, που ξεκινά με την προσπάθεια τοπικής κυριαρχίας διαφόρων μικρών ομάδων και καταλήγει στην μαζική προσβολή συμβόλων του “κατεστημένου” στον αστικό χώρο.

Η αστική βία είναι προϊόν της ίδιας της πόλης, που προκάλεσε η έντονη αστικοποίηση στην κοινωνική συμπεριφορά των κατοίκων, ήδη, από τον 18ο αιώνα.

Στην συγκεκριμένη προσέγγιση γίνεται προσπάθεια μελέτης της ξένης εμπειρίας σε σχέση με τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, όπως αυτή, κυρίως, εμφανίζεται στην Αθήνα. Γίνεται προσπάθεια να απαντηθούν, κυρίως, μεθοδολογικά ζητήματα στο πλαίσιο της επιστήμης της αστικής γεωγραφίας που αφορούν στα ποσοτικά εργαλεία, τον εντοπισμό της στον χώρο, την ιδιαιτερότητα των δυνητικών παρεμβάσεων και, τέλος, στον ρόλο του σχεδιασμού στη διαχείριση του φαινομένου.

Το κείμενο προσεγγίζει το αντικείμενο εννοιολογικά, ανατρέχει στην ξένη εμπειρία, εξετάζει στοιχεία της πολιτικής της κατοικίας στην Ελλάδα επιχειρώντας την κατανόηση και ερμηνεία της αστικής βίας και του ρόλου της γενικότερα στην εξέλιξη των πόλεων.

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ζήτημα της αστικής βίας είναι ιδιαίτερα δύσκολο στην προσέγγισή του, διότι, αφενός, μεταβάλλεται στη διάρκεια του χρόνου και, αφετέρου, εξαρτάται και διαφοροποιείται ανάλογα με το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο εξελίσσεται.

Στον δυτικό πολιτισμό η βία μειώθηκε δύσκολα και αργά τα τελευταία τετρακόσια χρόνια. Μέσα σ' αυτή την επίπονη εξελικτική διαδικασία παρατηρείται η σταδιακή μείωση των εγκλημάτων αίματος σε αντίθεση με τη μικρή εγκληματικότητα, που εμφανίζει διαρκώς αυξανόμενους ρυθμούς. Παράλληλα, εξελίσσεται και ο τρόπος αντιμετώπισης της βίας - από την αυτοδικία, η διαχείριση της βίας μεταφέρεται στις αρμοδιότητες του κράτους, που επιφορτίζεται το χρέος για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της μέσα από την εφαρμογή πολιτικών και μέτρων.

Η πόλη συνέβαλε στη μείωση της βίας. Χάρη στην επιβολή ενός πλαισίου κανόνων απαραίτητου για την εύρυθμη

λειτουργία της δημιουργήσε συνθήκες επιβολής, περισσότερης αυτοσυγκράτησης και αποτελεσματικότερου ελέγχου.

Ο όρος αστική βία σημειολογικά εμφανίζεται να καταλαμβάνει ευρύτερο πεδίο από όσα πραγματικά σημαίνει. Παρά τη φαινομενική συνάφεια με το άστυ και ό,τι εννοεί, ο όρος αστική βία δε μπορεί να θεωρηθεί ότι συμπεριλαμβάνει το σύνολο των εγκλημάτων, που συντελούνται στην πόλη.

Η αστική βία στις σύγχρονες κοινωνίες δεν είναι ούτε νέο, ούτε ξένο φαινόμενο. Χαρακτηριστικά μπορούμε να απαριθμήσουμε σημαντικά περιστατικά στις ΗΠΑ: τις εξεγέρσεις στο Σικάγο (1919), το Χάρλεμ (1935), σε διάφορες πόλεις (1943), στο Γουάτς και το Ντιτρόιτ (1962), στο Λος Αντζελες (1992), στη Γαλλία: την Λυών (1981), τη Βω και το Βελίρ (1990), την Σαρτρουβίλ και τη Μαντ λα Ζουα (1991), την Τουλουζ λε Μυράγι και το Μοντομπάν (1999) και στο Στρασβούργο, όπου οι εξεγέρσεις είναι περιοδικές και σε περιπτώσεις ιδιαίτερας βίαιης.

Στο πλαίσιο της κατανόησης και ερμηνείας του φαινομένου της αστικής βίας αναπτύχθηκαν μια σειρά σχολών και θεωριών. Η σχολή του Σικάγο (1920) επιχειρεί τη διασύνδεση του εγκλήματος, όπως αυτό εμφανίζονταν στις αστικές περιοχές, ως σύμπτωμα της κοινωνικής αποδόμησης εξαιτίας της γρήγορης, σε πολλές περιπτώσεις με βίαιους όρους, αστικοποίησης. Το 1970, ο Oscar Newman, μιλάει για την επιρροή του δομημένου περιβάλλοντος στην ανθρώπινη συμπεριφορά (defensible space), ιδέα που επηρέασε την ανάλυση και στην Ευρώπη, όταν οι πράξεις αστικής βίας άρχισαν να λαμβάνουν ιδιαίτερες διαστάσεις.

Σήμερα η Hedibel, μιλά για την κατανόηση «των αποστάσεων» μεταξύ των συνοικιών, που δημιουργούν «λογικές περιοχών», λογικές ομαδοποίησης, εναντιοποίησης, απόρριψης, οι οποίες γεννώνται από την αποτυχία της οικογένειας, του σχολείου και τον στιγματισμό. Τελικά, και σε κάθε περίπτωση, η αστική βία επικράτησε ως όρος συγκεκριμένων πράξεων, που χαρακτηρίζονται ως πράξεις αντικομοφομιστικές, αποτελώντας, κυρίως, μία συμβολική μορφή βίας (violence symbolique).

Οι πράξεις αστικής βίας λαμβάνουν χώρα, κυρίως, σε

δημόσιο χώρο τόσο στο κέντρο των πόλεων, όσο και στα προάστια. Αυτού του είδους η βία είναι ελάχιστα οργανωμένη και διαχωρίζεται από τη νεανική εγκληματικότητα. Οι πράξεις που την χαρακτηρίζουν ξεκινούν από τους απλούς βανδαλισμούς, περνούν στην εξέγερση και μπορούν να καταλήξουν στο αντάρτικο των πόλεων (guerilla), εκφράζονται δε με μια σειρά μορφών που διαφοροποιούνται σε σημαντικό βαθμό.

Τα επεισόδια αστικής βίας ξεσπούν συχνά με αφορμή. Η υπέρβαση και κατάχρηση εξουσίας από τις αρχές στο πλαίσιο των αστυνομικών έλεγχων αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα. Οι βανδαλισμοί, οι επιθέσεις που ακολουθούν και έχουν, κυρίως, πρωταγωνιστές νέους, δημιουργούν έναν φαύλο κύκλο γεγονότων και αποτελούν κατά τους ειδικούς συνέπεια μιας σειράς από αιτίες¹.

2 Ο ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Η ΒΙΑ

Κρίσιμο ζήτημα στη μελέτη του φαινομένου της αστικής βίας αφορά στο αν υπάρχει συγκεκριμένος χώρος στην πόλη, όπου η αστική βία εκδηλώνεται με μεγαλύτερη συχνότητα. Αυτές οι περιοχές ορίζονται ως «ευαίσθητες περιοχές».

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι «ευαίσθητες περιοχές» δεν εντοπίζονται σε συγκεκριμένο μέρος της πόλης, αλλά διαφοροποιούνται. Σε περιπτώσεις συναντώνται σε παλιές εργατικές ζώνες της βιομηχανικής περιόδου, που μεταπολεμικά εγκαταλείφθηκαν, ενώ άλλες φορές εντοπίζονται στα κέντρα των πόλεων. Κατά συνέπεια, είναι δύσκολη μια ιεράρχηση σύμφωνα με κοινά κριτήρια που να αφορούν στο σύνολο των πόλεων σε παγκόσμια κλίμακα.

Οι «ευαίσθητες» αστικές περιοχές συχνά συγκεντρώνουν ψηλούς δείκτες κοινωνικής δυσκολίας και ευνοούν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η εικόνα ομοιομορφίας, όπου πιθανά παραπέμπει η ονομασία «ευαίσθητες συνοικίες», δεν ανταποκρίνεται σε μία κοινή πραγματικότητα που μπορεί να αποδοθεί με αντικειμενικό τρόπο βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων. Τα προβλήματα που συναντώνται είναι διαφορετικά από περιοχή σε περιοχή. Αυτή η ψευδής αίσθηση ομογένειας και ζωνοποίησης προέρχεται κυρίως από τους εξωτερικούς μελετητές του χώρου και σε πολλές περιπτώσεις δεν επαληθεύεται από τους κατοίκους.

Αναζητώντας κοινά κριτήρια προσδιορισμού των «ευαίσθητων περιοχών» σε διεθνές επίπεδο, μπορούμε να μιλήσουμε για την ύπαρξη: μεγάλων συγκροτημάτων, υποβαθμισμένο οικιστικό απόθεμα, ύπαρξη ανισορροπίας μεταξύ κατοικίας και απασχόλησης. Ο βαθμός σοβαρότητας του προβλήματος αξιολογείται από τη διαφορά της κοινωνικής και οικονομικής τους κατάστασης σε σχέση με τους πληθυ-

σμούς άλλων περιοχών στην ίδια πόλη.

Συχνά στις «ευαίσθητες περιοχές» πολλοί κάτοικοι ανήκουν στην κατηγορία των μέσων εισοδημάτων και διαθέτουν σταθερή εργασιακή σχέση, τα εισοδήματά τους εμφανίζονται χαμηλότερα. Η παρουσία των μεταναστών είναι συνήθως μεγαλύτερη σε σχέση με άλλες συνοικίες, χωρίς, όμως, να σχηματίζονται εθνοτικοί θύλακες.

Οι ευαίσθητες περιοχές εγείρουν μια σειρά θεμάτων, που αφορούν στον αποκλεισμό, τη μετανάστευση, τον ρατσισμό, την αστική βία, τις λαϊκές τάξεις, τις «αστικές κουλτούρες», το ζήτημα της πολιτικής των πόλεων. Αναμφισβήτητα οι ποσοτικές ενδείξεις δείχνουν μια απόσταση από άλλες συνοικίες, κυρίως, σε επίπεδο απασχόλησης.

3 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

3.1 Ευρώπη

Η πολιτική της κατοικίας έχει σημασία στη διαχείριση του φαινομένου της αστικής βίας, αλλά δεν εφαρμόζεται παντού με τον ίδιο τρόπο και ούτε έχει παντού τα ίδια χαρακτηριστικά. Περιγράφονται συχνά ως «ευαίσθητες περιοχές», χαρακτηρισμός που δεν ανταποκρίνεται πάντα σε κάποια συγκεκριμένη πραγματικότητα και δεν αποδίδεται με απόλυτο και αντικειμενικό τρόπο σε κάποια απλή απογραφή στατιστικών δεδομένων.

Η πλημμελής διαχείριση του αστικού περιβάλλοντος είναι συνήθως μία από τις αιτίες δημιουργίας αστικής βίας, ενώ σε άλλες περιπτώσεις συμβάλλει στην επιδείνωσή της. Όλο και περισσότερο η πόλη γίνεται το πεδίο εφαρμογής πολιτικών προκειμένου να αντιμετωπιστεί η βία. Η «κοινωνική κατοικία» (Logement social, Social housing) αποτελεί βασικό παράγοντα άσκησης πολιτικής κατοικίας σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, με σημαντικές επιπτώσεις στο φαινόμενο της αστικής βίας.

Στην Ευρώπη η δημιουργία ενός αποθέματος κατοικιών με κοινωνική οπτική είναι ευρέως διαδεδομένη. Προέκυψε μεταπολεμικά ως ανάγκη στέγασης σημαντικού ποσοστού του αστικού πληθυσμού, που δεν είχε τη δυνατότητα να εξασφαλίσει στέγη, υπό συνθήκες ελεύθερης αγοράς. Η παραγωγή κοινωνικής κατοικίας αποτέλεσε ζήτημα σε επίπεδο τόσο δημόσιας, όσο και ιδιωτικής πρωτοβουλίας και υποστηρίχθηκε από το αντίστοιχο θεσμικό πλαίσιο².

Τα ποσοστά ύπαρξης ανάλογου αποθέματος κοινωνικής κατοικίας ποικίλουν από χώρα σε χώρα. Η Ολλανδία έχει 147 διαμερίσματα για κάθε 1000 κατοίκους, η Ισπανία 3 ενώ στην Ελλάδα το ζήτημα αυτό έτυχε συστηματικά διαφορετικής αντιμετώπισης και ουσιαστικά περιορίστηκε σε προγράμματα εργατικών κατοικιών.

¹ Αιτίες δημιουργίας αστικής βίας: δύσκολες οικογενειακές καταστάσεις, σχολική αποτυχία, ανεργία, αδυναμία μετακίνησης, ναρκωτικά, κατανάλωση οπτικής βίας, αδυναμία επηρεασμού της πολιτικής, θρησκευτικές έριδες, εθνικιστικές και ρατσιστικές διακρίσεις.

² Στην Γαλλία η παραγωγή κοινωνικής κατοικίας οδήγησε στην παραγωγή της Κατοικίας Χαμηλού Μισθώματος (Habitation à Loyer Modéré: HLM) η οποία αποτέλεσε εκ των υστέρων και κατ' εξοχήν πεδίο άσκησης κοινωνικής πολιτικής.

3.2 Στοιχεία για την πολεοδομική εξέλιξη της Αθήνας

Οι ελληνικές πόλεις εμφανίζουν σημαντική διαφοροποίηση όσον αφορά στη δομή, μορφή και οργάνωση σε σχέση με αντίστοιχες ευρωπαϊκές. Η παραγωγή αστικού χώρου δεν στηρίχτηκε σε διαδικασίες συστηματικού σχεδιασμού και προγραμματισμού, αλλά προέκυψε από μεμονωμένες ιδιωτικές επιλογές ενταγμένες συνήθως σ' ένα πολύ χαλαρό θεσμικό πολεοδομικό πλαίσιο. Μέσα σε αυτό τον ιδιότυπο για τα ευρωπαϊκά δεδομένα χώρο τα φαινόμενα αστικής βίας την τελευταία περίοδο φαίνεται να λαμβάνουν ιδιαίτερες διαστάσεις.

Στην Ελλάδα ο πολεοδομικός σχεδιασμός δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει βιώσιμες λύσεις. Οι οργανωμένες πολεοδομικές παρεμβάσεις δεν διαδραμάτισαν αποτελεσματικό ρόλο στην εξέλιξη του αστικού χώρου. Λόγω ιστορικών ιδιαιτεροτήτων και πολιτικών συγκυριών, οι ελληνικές πόλεις μεγεθύνονται καταλαμβάνοντας τον υπαίθρο χώρο μέσα από συχνά αυθόρμητες, ad-hoc διαδικασίες. Δύο είναι οι κύριες επιπτώσεις αυτής της πρακτικής: αφενός η υποβάθμιση-αποδόμηση του υπαίθρου χώρου, αφετέρου η παραγωγή άμορφων οικιστικών συμπλεγμάτων - τσιμεντουπόλεων.

Η αστικοποίηση στην Ελλάδα δεν συνδέθηκε με την εκβιομηχάνιση στον βαθμό που αυτό συνέβη σε άλλες χώρες της Ευρώπης, αφού οι παραγωγικές δομές εμφανίζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Η συγκέντρωση στα μεγάλα αστικά κέντρα συνέβαλε στην αποδόμηση της υπαίθρου μέσα από την συστηματική απομύζηση του πληθυσμού³, που οδήγησε στη διάρρηξη του σχετικά ισορροπημένου οικιστικού δικτύου της προπολεμικής περιόδου.

Το πρόβλημα των φτωχογειτονιών, που γιγαντώνονταν γύρω από τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, δημιουργώντας άθλιες συνθήκες κατοίκησης, αναζητούσε επιτακτικά λύση. Για την αντιμετώπισή του δόθηκε ώθηση στην παραγωγή κατοικίας αποσκοπώντας αφενός στη συνολική αναθέρμανση της οικονομίας μέσω της οικοδομής⁴ και αφετέρου στην αντιμετώπιση του στεγαστικού προβλήματος των πληθυσμών, που εισέρρεαν μαζικά στην Αθήνα. Στην διαδικασία παραγωγής κατοικίας ακολουθήθηκαν συστηματικά δυο διαδικασίες, που στηρίζονται αποκλειστικά στην ιδιωτική πρωτοβουλία και οι οποίες τεκμηριώνουν σύμφωνα με τον Καρύδη Δ. μια ιδιότυπη παραπληρωματική σχέση.

³ Τη μεταπολεμική περίοδο πραγματοποιούνται σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα, που αφορούν αφενός στην εισροή του πληθυσμού από τα χωριά στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας (εσωτερική μετανάστευση) και αφετέρου στη μετανάστευση προς χώρες του εξωτερικού (Αυστραλία, Αμερική, Γερμανία). Η αποψίλωση του πληθυσμού των χωριών και των μικρών πόλεων ξεκίνησε στη διάρκεια του πολέμου και εντάθηκε κατά τον εμφύλιο. Σ' αυτό συνέλεξαν αφενός οι καταστροφές των πολέμων και αφετέρου η διάρρηξη του κοινωνικού ιστού που προκάλεσε ο εμφύλιος στις τοπικές κοινωνίες.

⁴ Ως παραγωγική δραστηριότητα η οικοδομή χαρακτηρίζεται από μεγάλο πολλαπλασιαστικό συντελεστή.

Αφενός, η οικοδόμηση πολυκατοικιών στον αστικό χώρο, κυρίως, με τη διαδικασία της αντιπαροχής, που εδραιώνεται όχι μόνον από πολιτικές πρακτικές και διευκολύνσεις, αλλά και από τον έντονο κατακερματισμό και τη μικρο-ιδιοκτησία. Αφετέρου η οικοδόμηση κατοικιών εκτός των ορίων του αστικού χώρου συνήθως με παράνομες διαδικασίες στις οποίες το κράτος αποδείχτηκε ιδιαίτερα ελαστικό στο πλαίσιο αναπαραγωγής και συντήρησης μιας πελατειακής σχέσης εξάρτησης.

Η περιορισμένη ανάπτυξη κοινωνικού κράτους και η ανεπάρκεια σε πολιτικές πολεοδομικού σχεδιασμού και προγραμματισμού συνέβαλαν στην όξυνση των αστικών προβλημάτων στις δεκαετίες του '70 και του '80 (κυκλοφοριακή συμφόρηση, περιβαλλοντικά προβλήματα, έλλειψη ελεύθερων χώρων κλπ). Η προβληματική λειτουργία του αστικού χώρου στην Αθήνα αλλά και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας συνέβαλε αρνητικά στη λειτουργία των αστικών παραγωγικών συστημάτων, εμποδίζοντας προσπάθειες αναδιοργάνωσης και εκσυγχρονισμού της παραγωγικής βάσης.

Η πρακτική για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και των δυσλειτουργιών που αναπτύσσονται στον αστικό χώρο αφορά σε πολιτικές που δημιουργούνται ex-post, επιχειρώντας αποσπασματικά με μια πυροσβεστική λογική να χειριστούν τα πολύπλοκα χωρικά προβλήματα που δημιουργούν οι ad-hoc πρακτικές και ακολουθούν τους μηχανισμούς της αγοράς.

4 Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ

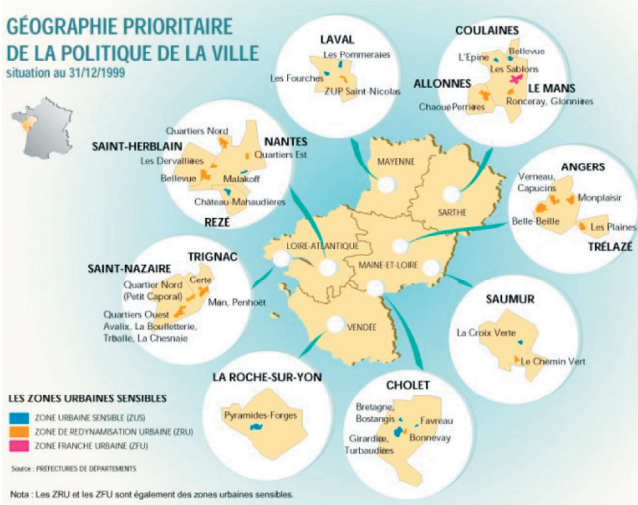
4.1 Το γαλλικό παράδειγμα

Η Γαλλία για την αντιμετώπιση της συστηματικής επανάληψης και σοβαρότητας των πράξεων της αστικής βίας θέσπισε στο πλαίσιο του προγράμματος «Πόλεις και Προάστια» (Villes et Banlieues) ένα πλαίσιο αξιολόγησής της. Η ομαδοποίηση των πράξεων βίας σε κατηγορίες αποτελεί από παράδειγμα προβολής του θεωρητικού πεδίου της βίας της πόλης σε επίπεδο εφαρμογής αποβλέποντας έτσι στην επιλογή και χάραξη της βέλτιστης πολιτικής σε σχέση με τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Η κλίμακα αξιολόγησης που καταρτίστηκε περιλαμβάνει οκτώ επίπεδα (κλίμακα του Bui-Tronc):

- α) Βανδαλισμοί με όχι αντι-εξουσιαστικό χαρακτήρα,
- β) ομαδικές προκλήσεις ενάντια σε ιδιωτικούς φύλακες,
- γ) σωματικές επιθέσεις σε ένστολους,
- δ) δημιουργία ομάδων κατά την επέμβαση της αστυνομίας,
- ε) δημιουργία ομάδων αντεκδίκησης με στόχο τη συγκράτηση των επεμβάσεων,
- ζ) σωματικές επιθέσεις σε αστυνομικούς,

η) βανδαλισμοί ανοικτοί και μαζικοί.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ (ΛΟΥΑΡ, ΓΑΛΛΙΑ) ευαίσθητες περιοχές (zones urbaines sensibles)

Εικόνα 1. Γεωγραφία προτεραιοτήτων για την πολιτική της πόλης Λουάρ στη Γαλλία
πηγή : Prefectures de Departements

Με γνώμονα αυτή την κλίμακα καταμέτρησης έγινε δυνατός ο εντοπισμός των ευαίσθητων συνοικιών, που με τη σειρά τους εντάσσονται σε προγράμματα πολεοδομικού σχεδιασμού με στόχο την καταπολέμηση της αστικής βίας. Οι γαλλικές αρχές έχουν στη διάθεσή τους όλες τις ευαίσθητες συνοικίες (Zones Urbaines Sensibles, ZUS) σε όλη τη γαλλική επικράτεια με διάταγμα του 1996 (DIV). Σύμφωνα με αυτή την καταγραφή πραγματοποιούνται οι σχετικές πολεοδομικές παρεμβάσεις.

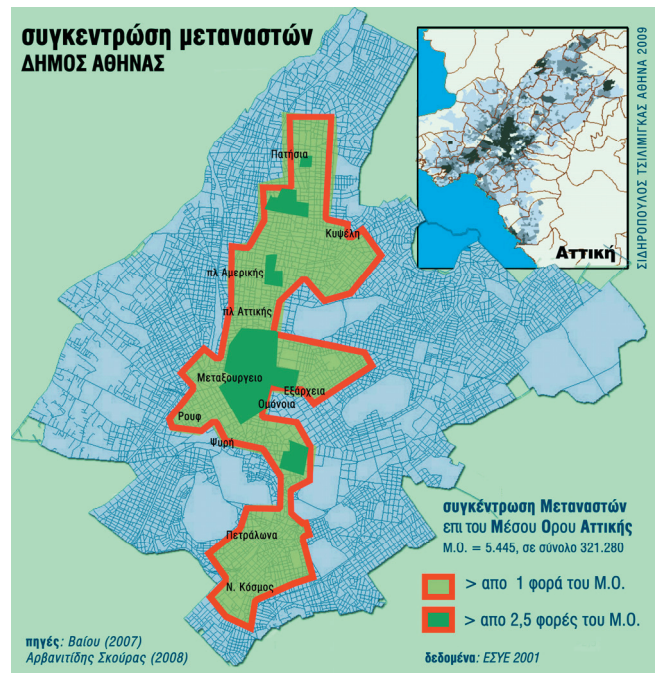
4.2 Η ελληνική πρακτική

Οι «ευαίσθητες περιοχές» στην Ελλάδα δεν εντοπίζονται σε συγκεκριμένα μέρη των πόλεων, ούτε μπορεί να θεωρηθεί ότι υπακούν σε κάποιους γενικούς συστηματικούς κανόνες. Υπάρχουν και αναπτύσσονται υπό συνθήκες που διαφοροποιούνται, προσδιοριζόμενες από ιδιαιτερότητες σε τοπικό επίπεδο. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στην Αθήνα, που αποτελεί το κυρίαρχο παράδειγμα. Στις περιοχές που συγκεντρώνουν ψηλότερους δείκτες κοινωνικής δυσκολίας και εννοείται ο κοινωνικός αποκλεισμός περισσότερο από κάποιες άλλες, δημιουργούνται συνθήκες δεκτικές για την εκδήλωση πράξεων και συμπεριφορών αστικής βίας.

Στην Ευρώπη η δυνατότητα χάραξης οικιστικής πολιτικής μέσω των προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας αποτελεί συνήθη πρακτική. Στην ελληνική πραγματικότητα, όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι εργατικές κατοικίες, το κοντινότερο αντίστοιχο της κοινωνικής κατοικίας, δεν αποτελεί ποσοτικά σημαντικό μέγεθος πάνω στο οποίο μπορεί να στηριχτεί οικιστική πολιτική. Οι εργατικές κατοικίες αποτελούν εξαι-

ρητικά μικρό ποσοστό σε σύγκριση με το συνολικό απόθεμα κατοικίας. Κατά συνέπεια, ο εντοπισμός ευαίσθητων συνοικιών στην πρωτεύουσα όπου σημειώνονται φαινόμενα αστικής βίας, θα πρέπει να ειδοωθεί με διαφορετικό τρόπο.

Το ελληνικό δημόσιο δεν έχει προβεί σε κάποια στατιστική αξιολόγηση του χώρου σε συνάρτηση με την αστική βία. Άρα, μόνο σε περιπτώσεις και όχι με συστηματικό τρόπο μπορεί να καταγραφεί το φαινόμενο. Οι πραγματικότητες, που σχετίζονται με τον χώρο της αστικής βίας, είναι | πολυάριθμες.

Εικόνα 2: Συγκέντρωση των μεταναστών στον Δήμο της Αθήνας
πηγή : Βαίου Ν., κα (2007), Αρβανιτιδής Π., Σκούρας Δ., (2008)

Μία από αυτές, στην οποία και θα προστρέξουμε για βοήθεια και η οποία έχει τύχει συστηματικής ανάλυσης και έρευνας, αφορά στην κατοικία των μεταναστών (νόμιμων και μη). Γενικά, ο δείκτης κατοίκησης ξένων μεταναστών παρουσιάζεται συστηματικά μεγαλύτερος στις ευαίσθητες περιοχές, σε σχέση με τις υπόλοιπες⁵.

Η εμπειρία της Β. Ευρώπης δείχνει ότι υπάρχουν αρκετοί λόγοι ώστε οι ευαίσθητες περιοχές να συγκεντρώνουν τα πιο χαμηλά εισοδήματα. Οι μετανάστες συχνά αποτελούν από τα μεγαλύτερα ποσοστά του πληθυσμού στις ευαίσθητες περιοχές. Κατά συνέπεια, η χωρική ταύτιση των δύο φαινομένων, αστικής βίας και μετανάστευσης, μπορεί να αποτελέσει μεθοδολογικά βάση εκκίνησης (χωρίς, όμως, να υπονοείται ότι εκεί μπορεί να εξαντληθεί η ερμηνεία του φαινομένου) για τον εντοπισμό του χώρου της αστικής βίας στην Αθήνα.

⁵ Στην περίπτωση της Γαλλίας για παράδειγμα είναι 3 φορές υψηλότερος στις ευαίσθητες περιοχές. [13]

Σε αντίθεση με τους αλλοδαπούς της Β. Ευρώπης που κατοικούν στα προάστια (αφού οι θέσεις των συγκροτημάτων κοινωνικής κατοικίας έχουν ανεγερθεί συστηματικά στην περιφέρεια των πόλεων), στην Αθήνα εντοπίζονται στις υποβαθμισμένες περιοχές του κέντρου. Η εικόνα στους χάρτες κατανομής των μεταναστών ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με την κατανομή των πράξεων βίας. Αν η εικόνα συμπληρωθεί με την πλατεία Συντάγματος και τη συνοικία των Εξαρχείων, καλύπτεται γεωγραφικά το πεδίο, που εκδηλώθηκαν για παράδειγμα, οι ταραχές του Δεκεμβρίου 2008 στην Αθήνα.

Η ελληνική ιδιαιτερότητα έχει συχνά «επαινεθεί» για το γεγονός ότι δεν έχει υπάρξει ανάλογη πολιτική για την παραγωγή κοινωνικής κατοικίας. Αυτό απέτρεψε την προγραμματισμένη «συγκέντρωση» σε όφελος της σχεδόν κανονικής κατανομής διασποράς σ' όλη την έκταση της πόλης.

Παρά τη διασπορά, οι «ευαίσθητες περιοχές» συναντώνται συχνότερα σε θύλακες χαμηλής εισοδηματικής στάθμης. Ευρέως διαδεδομένος και με ιδιαίτερη σημασία για τη μελέτη του φαινομένου της αστικής βίας είναι και ο κάθετος αποκλεισμός: η συγκέντρωση, δηλαδή, χαμηλόμισθων κοινωνικό-οικονομικών ομάδων στους πρώτους και ημιπόγειους ορόφους πολυκατοικιών και σε διαμερίσματα που βλέπουν σε ακάλυπτους χώρους. Πιο ακραία ακόμα μορφή είναι η ύπαρξη πολυκατοικιών - γκέτο, όπου στοιβάζονται ομάδες στα όρια του περιθωρίου και της νομιμότητας.

Εικόνα 3: Οδός Ξούθου
πηγή :Καθημερινή 17 Μαΐου 2009

Αντίθετα με τη διεθνή εμπειρία, τα προάστια του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας δεν παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά με αυτά της βόρειας, τουλάχιστον, Ευρώπης. Στα αθηναϊκά προάστια καταγράφονται φαινόμενα κοινής εγκληματικότητας και λιγότερο αστικής βίας.

4.3 Γκέτο και «ευαίσθητες» περιοχές

Παρ' ότι συχνά ταυτίζεται η ορολογία γκέτο με τις «ευαίσθητες» περιοχές, η πραγματικότητα παρουσιάζει ουσιαστικές διαφοροποιήσεις. Τα γκέτο είναι μια θεσμική «δημιουργία» που, αν και προϋπάρχει, λαμβάνει την κυνική της μορφή στη ναζιστική Γερμανία, για τους Εβραίους στην Πολωνία. Στις ΗΠΑ εξελίσσονται κυρίως ως χώροι φυλετικού διαχωρισμού (έγχρωμες συνοικίες) όχι, όμως, με θεσμικό πλαίσιο, αλλά μια εκ των πραγμάτων διαμόρφωση. Στη σύγχρονη Ευρώπη εμφανίζεται με συμβολικό χαρακτήρα ως περιοχή συγκέντρωσης μεταναστών.

Στην Αθήνα διάφορες μελέτες, που αναφέρονται σε μετανάστες, δείχνουν ότι η συγκέντρωση σε συγκεκριμένα σημεία του λεκανοπεδίου κατά εθνικότητα, αφορά λιγότερο στους νόμιμους μετανάστες⁶ και περισσότερο στους λαθραίους μετανάστες, που συχνά συσπειρώνονται χωρικά σε ακραίο βαθμό.

Ο όρος γκέτο στην Αθήνα σε σχέση με τις περιοχές με μεγαλύτερη αστική βία αντικαθίσταται από αυτόν του «ασύλου». Η ελληνική ιδιομορφία σχετίζεται με τις «παραδοσιακές εξεγέρσεις και ταραχές», που εκδηλώνονται κατά τον εορτασμό του Πολυτεχνείου. Το όνομα προέρχεται από το πανεπιστημιακό άσυλο, που υπήρξε το κέντρο της εξέγερσης και χαρακτήρισε και τη γύρω περιοχή (Εξάρχεια).

Η περιοχή που ανταποκρίνεται κυρίως σ' αυτό τον χαρακτηρισμό του «ασύλου», είναι τα Εξάρχεια, μια περιοχή κατ' εξοχήν αντιπροσωπευτική παραπτωμάτων συμβολικής, κυρίως, βίας και σε δεύτερο χρόνο συσσώρευσης αλλοδαπών, διακίνησης ναρκωτικών κλπ. Διαφορετική και ενδιαφέρουσα είναι η άποψη των κατοίκων, που βλέπουν την περιοχή τους ως «στιγματισμένη» από αυτά τα επεισόδια, παρά ως γκέτο ή άσυλο.

Η αστική βία στην ελληνική πραγματικότητα εμφανίζεται, κυρίως, στο κέντρο και όχι στα προάστια. Η ιδιομορφία της ελληνικής οικιστικής ανάπτυξης λόγω της μη ύπαρξης πολιτικής κοινωνικής κατοικίας και τη χωροθέτησης αυτής βάσει ορισμένων κριτηρίων ώθησε τις χαμηλές εισοδηματικές ομάδες του πληθυσμού να εγκατασταθούν, κυρίως, στο κέντρο και λιγότερο στα προάστια.

Ενδιαφέρουσα πτυχή της ελληνικής αστικής βίας είναι η διαφοροποίηση από την ισχύουσα εμπειρία του εξωτερικού, που αφορά στον χρόνο εκδήλωσης των πράξεων αστικής βίας. Η βιβλιογραφία αναφέρεται στο περιστασια-

⁶ Οι Αλβανοί για παράδειγμα εμφανίζουν σχεδόν κανονική διασπορά σε όλο το λεκανοπέδιο.

κό και το τυχαίο της εκδήλωσης. Στην Ελλάδα, πέραν των ταραχών του Δεκεμβρίου του 2008, πράξεις μιας συγκεκριμένης έντασης εκδηλώνονται συστηματικά και με περιοδικότητα με εκκίνηση (και τέλος συχνά) την επέτειο του Πολυτεχνείου.

5 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΜΕ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Τόσο η ένταση, όσο και η αδυναμία απόλυτου προσδιορισμού των πράξεων έχει άμεση σχέση με την εμπορευματοποίησή τους από τα ΜΜΕ, που θέλουν να βλέπουν σε κάθε περίπτωση εξεγέρσεις, διότι πιθανά έτσι πωλείται καλύτερα ο τηλεοπτικός χρόνος.

Οι πληροφορούντες και η πολιτική εξουσία δείχνει να αγνοεί ότι πίσω από την εκδήλωση μιας αντίστοιχης πράξης κρύβεται ένα ολόκληρο σύστημα. Οι πράξεις αστικής βίας αποδίδονται γενικά στην αδυναμία του μέσου πολίτη να επηρεάσει την πολιτική και, ίσως, στην κατανάλωση οπτικής βίας (τηλεόραση, παιχνίδια, κινηματογράφος) που ωθεί στη βία τους νέους. Αγνοείται ο υπόλοιπος μακρύς κατάλογος, που συμπληρώνει τη γκάμα των αιτιών, που γενούν την αστική βία. Συστατικά της νέας ελληνικής κοινωνίας, που αποτελούν βασικές αιτίες αστικής βίας, δεν αναφέρονται καθόλου ή αναφέρονται ελάχιστα: η κρίση στην οικογένεια, η ανεργία και, κυρίως, η σημαντική αλλαγή της δημογραφικής σύνθεσης του ελληνικού πληθυσμού, ο οποίος αυξήθηκε (κατά 12-15 %) εξαιτίας της μετανάστευσης, αποτελούν μη αναγνωρίσιμα γεγονότα από τα ΜΜΕ, αναφορικά με τη συμβολή τους στα φαινόμενα αστικής βίας.

Η αστική βία είναι προϊόν, που ενδείκνυται για δραματοποίηση. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι οι ταραχές του 2005 στη Γαλλία, είχαν τέτοιο αντίκτυπο, που στις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Κορέα και την Ιαπωνία, θεωρήθηκε ότι η χώρα ήταν στα πρόθυρα εμφυλίου πολέμου, ενώ αυτές ήταν απόλυτα συγκρίσιμες με τα γεγονότα του Λος Αντζελες το 1992. Παρόμοια εντύπωση μετέφεραν τα μέσα ενημέρωσης στην Ελλάδα επ' ευκαιρία των ταραχών στα γαλλικά προάστια το 2006. Μια πιο ψύχραιμη ερμηνεία σχετική με τον αριθμό των αστυνομικών σε επιφυλακή δίνει διαφορετική εντύπωση (3.000 αστυνομικοί κινητοποιήθηκαν στα προάστια του Παρισιού, ενώ γύρω στις 7.000 κινητοποιούνται σε κάθε επέτειο της 17ης Νοέμβρη γύρω από το Πολυτεχνείο στην Αθήνα).

Η ένταση δε και η συνέχιση των εκδηλώσεων βίας αφορά, επίσης, στην επίδειξη σε πολλές περιπτώσεις ανοχής από την πλευρά των δυνάμεων της τάξης. Το γεγονός αυτό στην ουσία καταδεικνύει λανθασμένη πολιτική ανάλυση και ελλιπή εφαρμογή του νόμου. Ο φόβος του πολιτικού κόστους ενθαρρύνει την εκδήλωση και τη συνέχεια των πράξεων αστικής βίας.

Ειδικοί μελετητές τονίζουν ότι ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης είναι ιδιαίτερα λεπτός απέναντι σε προβλήματα αστικής βίας και επισημαίνεται ότι πρέπει να τηρείται ένας

κώδικας δεοντολογίας⁷, διότι οι συνέπειες μιμητισμού είναι απόλυτα ορατές (θεωρία των σπασμένων παραθύρων).

Αντίθετα με τις άλλες μορφές βίας, η αστική βία έχει μία επίδραση πέρα από αυτήν που υφίστανται τα ίδια τα θύματα. Η σχέση του καθημερινού ανθρώπου με τη βία στην πραγματικότητα εν μέρει ξεπερνά την άμεση εμπειρία. Είναι αυτό που ονομάζεται αίσθημα ανασφάλειας. Η αίσθηση της βίας δημιουργείται τόσο από μαρτυρίες και πληροφορίες βίας από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όσο και από την πρόθεση προβολής της κρατικής πρωτοβουλίας.

Για άλλους αποτελεί ένα φάντασμα που κατατρέπει τις σύγχρονες κοινωνίες και για άλλους δημιουργεί μια συναισθηματική συμπάθεια για την εγκληματικότητα.

6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Στη βιβλιογραφία φαίνεται καθαρά πως το πρόβλημα της αστικής βίας έχει απασχολήσει πολλά χρόνια τώρα τόσο τους ειδικούς, όσο και τις αρμόδιες αρχές. Ο αριθμός βιβλίων και άρθρων είναι πολύ μεγάλος, οι αναλύσεις πραγματικών φαινομένων επίσης, τα παραδείγματα σχεδιασμού το ίδιο. Αυτή η πληθωρική ενασχόληση, δυστυχώς, αναδεικνύει στον ίδιο χρόνο και την ελληνική ένδεια.

Η αστική βία δεν έχει τύχει συστηματικής προσέγγισης από την πλευρά του κράτους. Δεν υπάρχουν μελέτες οριοθέτησης του φαινομένου, δηλαδή, κατάρτισης ενός στατιστικού εργαλείου είδους των πράξεων βίας, όπως δεν έχει μελετηθεί ο χώρος ως προς το φαινόμενο, δηλαδή, ποιες είναι οι περιοχές που χαρακτηρίζονται από αυτήν την παραβατικότητα. Η ανυπαρξία των παραπάνω προϋποθέσεων έχει ως αποτέλεσμα την κατά περίπτωση ερμηνεία του φαινομένου, τη μονομερή ανάλυση και φυσικά και κυρίαρχα την αδυναμία σχεδιασμού.

Σε συνεντεύξεις κατοίκων, ομάδων πρωτοβουλίας καταγράφονται ενδιαφέρουσες απόψεις. Συχνά είναι πιο αυστηρές, συχνά πιο ελαστικές, σίγουρα πιο ρεαλιστικές. Πέραν, όμως, του ενδιαφέροντος των απόψεων αναδεικνύεται η αναγκαιότητα της ενεργής συμμετοχής των απλών πολιτών με στόχο μία τελική παρέμβαση σχεδιασμού. Η ξένη πρακτική δείχνει ότι αυτή η προοπτική είναι μια αναγκαιότητα, με αποτελέσματα που συχνά είναι αναπάντεχα, όπως η ανάγκη αποπολιτικοποίησης του προβλήματος και η προσπάθεια μετατροπής των αφηρημένων συχνά διεκδικήσεων σε προτάσεις εφαρμογής [16].

Στη διεθνή πρακτική για τη διευθέτηση ανάλογων προβλημάτων χρησιμοποιείται ένα ευρύτερο πεδίο προσέγγισης, αυτό της αστικής ανανέωσης (urban renewal).

⁷ Στην περίπτωση των γαλλικών μέσων: προσέγγιση αντίθετα στο ρεύμα, περικοπή πληροφορίας, πρωτοβουλία στους κατοίκους των ευαίσθητων συνοικιών, επιλογή θετικών εικόνων από το έργο των ενώσεων των πολιτών, άρνηση στη συστηματική εστίαση των πράξεων βίας.

Οι επιχειρήσεις αστικής ανανέωσης έχουν κατεξοχήν στόχο να «θεραπεύσουν» πολεοδομικά προβλήματα και αποτελούν κυρίαρχο εργαλείο ενάντια στη συστηματική υποβάθμιση των περιοχών κατοικίας των λαϊκών στρωμάτων, την συνολική μικρο-οικονομία σε καθίζηση, τον κοινωνικό αποκλεισμό. Σε περιπτώσεις όπου υπάρχει ένα ισχυρό πολεοδομικό πλαίσιο σχεδιασμού, χρησιμοποιούνται εξειδικευμένα προγράμματα μιας γεωγραφίας προτεραιοτήτων, προγράμματα ευαίσθητων αστικών περιοχών⁸.

Στην περίπτωση της ελληνικής πρωτεύουσας, μία φυσική εκδοχή παρεμβάσεων, που δεν στοχεύει στη διαχείριση του κοινωνικού πλαισίου, (κυρίως μορφολογικές και αλλαγές υποδομής), η ανάπλαση εφαρμόστηκε σε περιοχές με ανάλογα χαρακτηριστικά. Οι περιοχές του Ψυρρή και του Θησείου έτυχαν κάποιων διευθετήσεων, ενώ άλλες όπως τα Εξάρχεια, ο Αγ. Παντελεήμονας, η Πειραιώς, εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο γενικού σχολιασμού και όχι σχεδιασμού.

Οι ταραχές στην πόλη της Αθήνας τον Δεκέμβριο του 2008 δεν είναι συμπτωματικές, αλλά εντάσσονται σε μια ευρύτερη σειρά γεγονότων, που αφορούν στην αστική βία που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη πόλη διεθνώς. Η αστική βία έχει κυρίως συμβολικό χαρακτήρα, που εκφράζεται μέσω πράξεων αυξανόμενης έντασης, οι οποίες μπορεί να αρχίζουν από λεκτικές επιθέσεις και να καταλήγουν σε εξεγέρσεις.

Η πόλη ιστορικά συνέβαλε στον περιορισμό της βίας εξαιτίας της ένταξης του ανθρώπου μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά σύνολα. Όμως, η γρήγορη πολύ συχνά με βίαιους όρους αστικοποίηση, η επιρροή του δομημένου περιβάλλοντος στην ανθρώπινη συμπεριφορά, τα προάστια και ο κοινωνικός αποκλεισμός επανέφερε την ιδιωτική βία στον δημόσιο αστικό χώρο τα τελευταία χρόνια.

Οι αρχές προσπαθούν μέσω του σχεδιασμού να διαχειριστούν το πρόβλημα, το οποίο δεν εξελίσσεται σε όλες τις περιπτώσεις με τον ίδιο τρόπο, ούτε έχει παντού τα ίδια χαρακτηριστικά. Στην ελληνική πραγματικότητα η αστική βία εμφανίζεται εντοπισμένη, κυρίως, στο κέντρο των πόλεων και όχι στα προάστια, εμφανίζεται με μορφές συγκεκριμένης έντασης και, σε αντίθεση με τη διεθνή εμπειρία, εμφανίζεται συστηματικά και λιγότερο κατά περίπτωση. Φαίνεται ότι ως κύρια αιτία έχει την αδυναμία επηρεασμού της πολιτικής από τον πολίτη και παρουσιάζεται με εξαιρετικά δραματοποιημένο τρόπο από τα ΜΜΕ.

Το σημαντικότερο, όμως, χαρακτηριστικό της ελληνικής ιδιαιτερότητας είναι ότι απουσιάζουν οι προϋποθέσεις προσδιορισμού του φαινομένου θεωρητικά και χωρικά με αποτέλεσμα την αδυναμία δημιουργίας ενός πλαισίου σχεδιασμού. Η ενσωμάτωση στη διαχείριση των φαινομένων αστικής βίας από την εμπειρία των χωρών, όπου αυτή έχει τύχει αποτελεσματικού σχεδιασμού, είναι επιτακτική με κίνδυνο την ανεξέλεγκτη εσαεί διάγκωσή της, σε περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν συμβεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Avenel C., 2007. Sociologie Des «quartiers Sensibles». Armand Colin, Paris.
2. Bachrach P., Baratz Morton S., 1970. Power and poverty : theory and practice. Oxford University Press, New York.
3. Body-Gendrot S., 1998. L'insécurité. Un enjeu majeur pour les villes. *Sciences Humaines*, Décembre.
4. Bourdieu P. Passeron J.-C., 1970. La reproduction. Minit, Paris.
5. Bui-Tronc L., L'insécurité des carties sensibles: une echelle d'evaluation, Les Cahiers de la securite interieure, No 14, IHEST, 1993, 235.
6. Dultgation interministrielle ÷ la ville (DIV), 1996. Atlas des ZUS (Zones Urbaines Sensibles). <http://i.ville.gouv.fr/divbib/doc/chercherZUS.htm> [ημ. προσβ. 10.05.09].
7. Esterle-Hedibel, M., 2002. Apprendre ÷ grer les conflits, Les cahiers pädagogiques, n° 407, octobre 2002, pp. 20-21.
8. Fitoussi J.-P. et al. 2004. Stgrigation urbaine et intgration sociale. La Documentation Française, Paris.
9. Kelling G., Coles C., 1996. Fixing Broken Windows. Touchstone, New York.
10. Les Ichos, J. Ch., 2008. L'Institut Montaigne propose de rformer les loyers du secteur HLM. *Les Ichos*, 13 juin 2008
11. Michaud Y., 1998. La violence. Une question de norms. *Sciences Humaines*.
12. Newman O., 1996. Creating defensible space, Rutgers University. Center for Urban Policy Research, United States. Dept. of Housing and Urban Development. Office of Policy Development and Research.
13. Pan Ki Shon j.-l., 2007. Portrait statistique des zones urbaines sensibles
14. Real Estate Publishers (REP), MVRDV presents vision for Greater Paris 2030 (FR/NL), 16 March 2009, <http://www.europe-re.com/system/main.php?pageid=2616&articleid=13585>, [ημ. προσβ. 20.05.09]
15. Rochu S., 2004. Sociologie politique de l'insécurité. *PUF*, Coll. « Quadrige »
16. Ruffin F., 2003. Le logement social, entre punurie et stgrigation. *Monde Diplomatique*, 21 Ιανουαρίου. σσ. 4.
17. Subtil M.P., 1999. Le medias s' interoge. *Le Monde*, 2 Ιανουαρίου. 1999.
18. Vieillard-Baron H., 2005. Les quartiers sensibles, entre disqualification visible et rseaux invisibles. Actes du Festival international de géographie, Saint-Di, 2005.
19. Αρβανιτίδης Π., Σκούρας Δ., 2008. Μετανάστες & πρότυπα χωροθέτησης στο ΠΣ Αθηνών, Εισήγηση, Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων. 16-18 Μαΐου 2008.
20. Βαίου Ν., κ.α., 2007. Μετανάστες οικιακές βοηθοί στην πόλη και τη γειτονιά. Η περίπτωση της Κυψέλης, Εισήγηση, Ημερίδα ΤΕΕ-ΤΚΜ, Νοεμβρίου 2007.
21. Βαφειάδης Ν. κ.α. 2009. Εδώ Εξάρχεια, «Κ» Καθημερινή, Νο295, 25 Ιανουαρίου. σσ 37-47
22. Elias N., 1973. La civilisation des mœurs. *Calmann-Livy*, Coll. Agora.
23. Καρύδης Δ., 1991 Ανάγνωση πολεοδομίας: Η κοινωνική σημασία των χωρικών μορφών. Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.
24. Καρύδης Δ., 2006. Τα επτά βιβλία της πολεοδομίας. Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα.
25. Μαλούτας Θ., 1992. Κοινωνικός διαχωρισμός στην Αθήνα.

⁸ Γαλλία: Zones Urbaines Sensibles (ZUS).

- Στο Μαλούτας Θ., Οικονόμου (επιμ.) Κοινωνική δομή και πολεοδομική οργάνωση στην Αθήνα. Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη. σσ. 67-140.
26. Υπουργείο Εσωτερικών, 2008. Δελτία Τύπου ΓΑΔΑ, Δεκέμβριος 2008, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=blogcategory&id=182&Itemid=326[ημ. προσβ. 20.02.2009]
27. Φιλίππιδης Δ., 1990. Για την ελληνική πόλη: μεταπολεμική πορεία και μελλοντικές προοπτικές. Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.

Γ. Σιδηρόπουλος

Επίκουρος Καθηγητής, geos@aegean.gr, τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γ. Τσιλιμίγκας

Διδάσκων (ΠΔ 407/1980), gtsil@aegean.gr, τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Extended summary

THE URBAN VIOLENCE QUESTION: THE CASE OF ATHENS

G. SIDIROPOULOS

Assistant Professor, geos@aegean.gr
Department of Geography, University of the Aegean

G. TSILIMIGKAS

Adjunct lecturer P.D. 407/80, gtsil@aegean.gr
Department of Geography, University of the Aegean

Abstract:

Urban violence is an important factor in the function of urban areas. This became apparent in the 1960s, when measures were being taken against the urban violence that had appeared in some places, mainly in depressed neighborhoods in the USA and Europe. During the last 20 years we have observed in many cases an increase in urban violence. Urban violence is strongly related to the structure, the organization and the function of cities, evolving in a constant way. Here we attempt to analyze the urban violence phenomenon at an international and national level and to develop a better understanding of how this phenomenon influences the way cities function.

1. INTRODUCTION

Urban violence is a phenomenon that has changed and mutated over time. The bloody crimes that predominated in past periods have given way to smaller offences. The way of responding to these actions has changed as well, with personal retribution being replaced by a responsibility of the state.

Cities play an important role in decreasing criminality. The obligation of coexistence and, overall, the concentration of many people in a limited area, leads citizens to cultivate tolerance, self-restraint, and sociability.

The Chicago School (1920) tried to illustrate the connection between urban violence and the social deconstruction in which violent urbanization resulted. Oscar Newman, in 1970, analyzed the effect of the built-up environment on human attitudes. His ideas had an important influence on European theories arising from the analysis of the urban violence that broke out in the early 60s.

Nowadays, Hedibel underlines the important correlation between the separation of neighborhoods and the “area logic” that leads to factionalism, protest and rejection, after the failure of the family, growing educational problems, and stigmatization.

In recent times, we have often observed private violence in public areas. The phenomenon is constant, repeated, and has specific characteristics. Under these contemporary conditions, societies need to study the phenomenon in a more efficient way and to develop new planning tools for these areas.

In Greece, the most striking case of urban violence occurred in December 2008 in Athens, raising many questions about the causes and the reasons for this kind of behavior in the public domain. In this essay, we first attempt to define a framework for the definition of where these phenomena take place; secondly, we try to analyze the effects on the function of urban areas; and finally, we discuss the role of urban planning in dealing with this kind of urban phenomenon.

2. VIOLENCE AND SPACE

In cities, the violent actions are concentrated in certain areas. The definition of the “sensitive” neighborhoods is an important parameter for the management of the urban violence phenomenon. The “sensitive” neighborhoods are not in every case found in the same area of the city. In some cases we find them in the abandoned working residential areas, though in other cases the city centers have neighborhoods with urban violence problems.

The development of a common quantitative hierarchical framework, according to a common scale and common criteria, that concerns the whole of a city, is difficult. The application of a unified policy would not be efficient. In any case the “sensitive” neighborhood concentrates characteristics of social and economical difficulties and social segregation that can be illustrated by pertinent indicators.

We need to be very careful with the generalization of the term “sensitive neighborhood”, because the complexity of the phenomenon creates very different realities, with different characteristics and particularities. The zoning of a “sensi-

tive neighborhood” is a generalization by outside observers that in many cases is meaningless to the locals.

3. RESIDENCE POLICY

The residence policy is important for urban violence. Neither does it have the same characteristics in every case, nor does it apply in the same way in every place. In many cases, areas that develop urban violence have large blocks of flats, a depressed urban environment, and significant disparities between residence and employment.

The term “sensitive neighborhoods” does not always encompass the same characteristics or spatial particularities in an absolute and objective way, based on statistical relationships. The same term can be used to describe very different realities. This methodological particularity requires that the term be used with great care.

Greek cities developed in a different way than did those in other parts of Europe and America. The differences concern the structures, the form and the organization of the urban space. City development in Greece was not based on systematic urban planning processes, organized by the state, but was mainly the result of individual private choices and decisions taken in the context of a vague and elastic institutional framework based on decree.

Under this type of development, very unusual for the western world, the urban violence phenomenon has been steadily growing in recent times.

The way of dealing with these problems and their consequences in urban areas has been limited to physical and political actions that were applied *ex post facto*. Thus, the complex spatial challenges that were created by the *ad hoc* practices inherent in the development of Greek cities have been approached in a segmental, “fire fighting” way.

4. THE ROLE OF THE MASS MEDIA IN URBAN VIOLENCE MANAGEMENT

The lack of an objective and precise definition of urban violence is directly related with the “commercialization” of these events by the mass media, who are happy to see riots under any circumstances, because they can sell their television time more profitably.

Politicians in many cases pretend to be unaware of the real reasons that underlie urban violence. Such behavior is often explained in terms of a lack of social awareness, or imitation of the violence seen on television, in video games, etc., which pushes young people towards violent actions. The politicians selfishly ignore the long list of reasons that have to do with Greek society’s structures. Family problems, unemployment, changes in the demographic profile as a re-

sult of immigration, are some of the reasons that are included in this long list. These reasons are seen as taboo and are paid only scant attention.

5. URBAN VIOLENCE MANAGEMENT THROUGH URBAN PLANNING. THE INTERNATIONAL EXPERIENCE AND GREEK PARTICULARITIES.

The French case is typical of urban violence management. To prevent the reoccurrence of significant urban violence a focused policy was established. For the management of this events the “Cities and Suburbs” project (*Villes et Banlieues*) was established.

An index for the gravity of events was established, providing a constant and systematic means for assessing the real importance of the events. This is a tool that permits the development of pertinent projects and actions within the urban planning framework. The lists that were established distinguish eight scaled levels of urban violence.

Using these evaluation tools, the definition of a “sensitive neighborhood” is possible in a documented manner. Focused and well adapted projects are the follow up of this classification. The aim is to deal with urban violence in a sustainable way.

The French state has at its disposal a registry including all “sensitive neighborhoods” (*Zones Urbaines Sensibles, ZUS*) based on decree-law 1996 (*DIV*). All urban development projects have to take this classification into consideration seriously and precisely. There are many examples of such a framework in Europe, but the French case is probably one of the most typical.

The Greek case is very different. The “sensitive” areas are not concentrated in specific parts of the cities. They follow some rules but they are diffused. The case of Athens is characteristic. The neighborhoods that show the most important indicators of social difficulties lead their residents to social exclusion.

The action of the social movement presents a dynamic character, changing in time on the basis of social and economical evaluation. On the one hand, the changes in structures and in the organization of the production base, and on the other the alterations in urban practices, influence the social movements and their mode of action.

In occidental countries it is common practice to implement urban policy through the development of social residential projects. In Greece, social residential projects are very limited and they do not permit the implementation of urban policies in an efficient way.

The Greek state did not choose to develop a project for the illustration of sensitive neighborhoods in a systematic way. The result is that urban violence occurs in the form

of occasional outbreaks. The lack of data concerning urban violence and the absence of any clear specification of what constitute sensitive neighborhoods have hindered the development of a specific policy focused on a sustainable way of confronting the problem.

CONCLUSIONS

The last riots in Athens, in December 2008, were not a coincidental event that can be analyzed only at a local level. We need to consider these events within the wider framework of the urban violence that occurs in modern cities almost all around the world. Urban violence has a symbolic character and spans a wide range of actions that extends all the way from verbal aggression to riot.

The existence of cities has had a positive effect on the limitation of violence. The development of an atmosphere of coexistence within wide, very often heterogeneous social groups encourages the cultivation of tolerance and self-restraint in human societies. On the other hand, the urbanization of groups with violent tendencies, the influence of the

built-up environment, the erosion of the family, and of social relationships and networks, the growth of suburbs and social exclusion, etc., have shifted private violence into the public domain.

The state tries to manage urban violence problems by planning. These problems do not have in every case either the same importance or the same character. In Athens, urban violence is concentrated mostly in the city center and not in the suburbs; it has a certain mode and gravity and, in contrast to international experience, it has a periodic character and is not incidental.

What characterizes urban violence in Greece is firstly the absence of spatial definition and secondly the lack of a theoretical approach with an integrated and systematic framework. The result is an inability to develop focused policies and to plan projects for the sustainable management of these particular areas.

It is widely accepted that the incorporation of “best case” projects from the international experience in urban violence management is important. The establishment of a framework for sustainable management is crucial for dealing with urban violence that could otherwise be a future threat to prosperity in many Greek cities.

G. Sidiropoulos

Assistant Professor, geos@aegean.gr, Department of Geography, University of the Aegean

G. Tsilimigkas

Adjunct lecturer P.D. 407/80, gtsil@aegean.gr, Department of Geography, University of the Aegean

